

PIIMA KOKKUOST JA PIIMATOODETE TOOTMINE AASTAIL 2007–2011

Helina Uku
Statistikaamet

Piim on üks põhitoiduainetest ja on oluline, et vajaduse selle järele kataks kodumaine toodang. Piimakarjakasvatust on Eesti maaettevõtluses alati oluliseks peetud, mistõttu on piim kõrge kvaliteediga ning kogutoodang suureneb. Piimast ja piimatoodetest on saanud ka järjest tähtsam ekspordiartikkel. Artikkel käsitleb viie aasta jooksul toimunud olulisemaid muutusi Eesti piimatootmises: vaatluse all on Eesti põllumajandustootjate toodetud ning piimatööstuste kokkuostetud piima kogus, selle kvaliteet ja hind ning lõpptarbijale valmistatud piimatooted.

Sissejuhatus

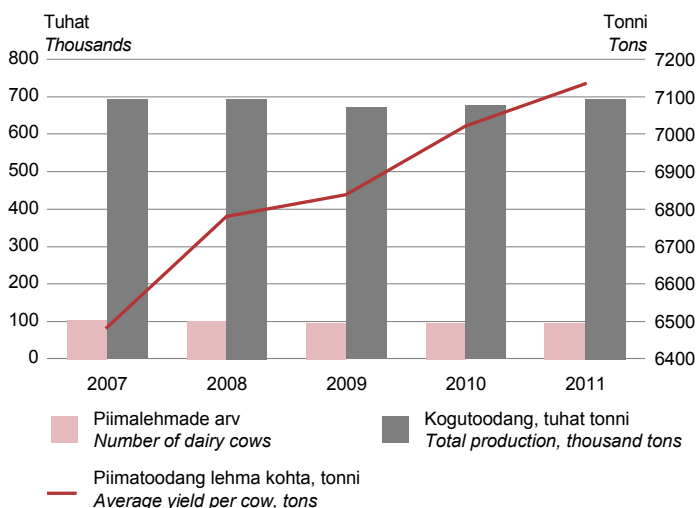
Statistikat piima kokkuostu ja kasutamise kohta kogutakse eelkõige lähtudes Euroopa Nõukogu direktiividest nr 96/16/EÜ ja 97/80/EÜ, millega reguleeritakse vastavate statistiliste vaatluste tegemist. Seejuures arvestatakse omamaiste statistikatarbijate soove. Statistikat piima kokkuostu ja kasutamise kohta kogutakse iga kuu ning vaatlus on kõikne ehk andmeid esitavad kõik ettevõtted, kelle põhitegevusala on Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) järgi 105 – piimatoodete tootmine. Piimandusstatistika suurimad välismaised tarbijad on Eurostat, DG AGRI (Directorate General for Agriculture and Rural Development), FAO (Food and Agriculture Organization) ja teised rahvusvahelised organisatsioonid. Suurim kodumaine tarbija on Põllumajandusministeerium, kes kasutab põllumajandusstatistikat riikliku põllumajanduspoliitika väljatöötamisel. Olulised põllumajandusstatistika tarbijad on ka mitmed tootjate liidud, teadusasutused, ajakirjandus ja üliõpilased.

Piimatootmine Eestis

Alates möödunud sajandi üheksakümnendatest aastatest on piimalehmade arv Eestis pidevalt vähenenud ning vähenes 1000 looma võrra ka 2011. aastal võrreldes 2010. aastaga (joonis 1). Jõudluskontrolli Keskuse andmetel oli 95 500 piimalehmast 2011. aasta lõpuks jõudluskontrollis registreeritud 89 000 (93%), kellest enamik olid eesti holsteini tõugu (78%) ja eesti punast tõugu (21%). Kuna piima kokkuostuhind hakkas 2010. aastal tõusma, siis oleks oodanud ka piimalehmade arvu suurenemist, kuid seda ei juhtunud. Ilmselt seetõttu, et väiketootjad loobusid jätkuvalt piimatootmisest. Samas suurenes jõudluskontrolli andmetel 2011. aastal võrreldes eelneva aastaga 354 võrra jõudluskontrollis registreeritud piimalehmade arv. On siiski selge, et piimakarja arvukuse ning seeläbi ka piimatoodangu tunduv suurendamine on pikaajaline protsess, mille tulemust võib näha alles mitme aasta pärast.

Kuna piimalehmade tootlikkus kasvas, siis vaatamata nende arvu vähenemisele kasvas piima kogutoodang ligi 3% ja oli 2011. aastal esialgsel andmetel 694 800 tonni. Keskmine piimatoodang oli teist aastat järjest üle 7000 kilogrammi lehma kohta. 2011. aastal oli see näitaja 7136 kilogrammi, mis on 136 kilogrammi rohkem kui 2010. aastal.

Joonis 1. Piimalehmade arv, piima kogutoodang ning toodang lehma kohta, 2007–2011^a
Figure 1. Number of dairy cows, total production of milk and average yield per cow, 2007–2011^a

^a 2011 – esialgsed andmed

^a 2011 – preliminary data

Piima kokkuost ja kvaliteet

2011. aastal ostsid piimatööstusettevõtted ja piima kokkuostjad Eesti põllumajandustootjatelt kokku 642 300 tonni piima (tabel 1), mis moodustab 91% piima kogutoodangust. Viimasel kolmel aastal ongi põllumajandustootjate toodetud piimast üle 90% müüdud piimatööstusettevõtetele ja kokkuostjatele, kusjuures 2011. aastal müüdi neile kõige enam ehk üle 92% kogutoodangust. Varasematel aastatel jäi müük alla 90%.

Kui aastatel 2007–2009 kuulus kokkuostetud piimast eliitsorti 53% ning kõrgemasse sorti 44–45%, siis 2010 ja 2011. aastal olid vastavad näitajad juba 60% ja 38%. Piima kvaliteedi paranemisele on tõenäoliselt oluliselt kaasa aidanud järjest kvaliteetsemaks muutuvad lüpsiseadmed ning väiketootjate osatähtsuse vähenemine piimatootjate hulgas. 2011. aastal oli kokkuostetud piima keskmine rasvasisaldus 4% ning valgusisaldus 3,4%. Rasva- ja valgusisaldus toorpiimas vaadeldud aastate jooksul oluliselt muutunud ei ole.

Tabel 1. Piimatoodang, piima kokkuost ja kvaliteet 2007–2011

Table 1. Production, purchase and quality of milk, 2007–2011

	2007	2008	2009	2010	2011 ^a	
Piimatoodang, tuhat tonni	692,4	694,2	671,0	676,0	694,8	Production of milk, thousand tons
Kokkuostetud piim, tuhat tonni	593,4	605,9	612,3	621,1	642,3	Purchased milk, thousand tons
eliitsordi piim, %	53	53	53	61	60	milk of elite grade, %
kõrgema sordi piim, %	44	44	45	37	38	milk of high grade, %
I sordid piim, %	3	3	1	2	1	milk of the first grade, %
Rasvasisaldus, %	4,0	4,0	4,1	4,1	4,0	Fat content, %
Valgusisaldus, %	3,3	3,3	3,4	3,3	3,4	Protein content, %
Keskmine hind, eurot/tonn	269	296	210	277	323	Average price per ton, euros

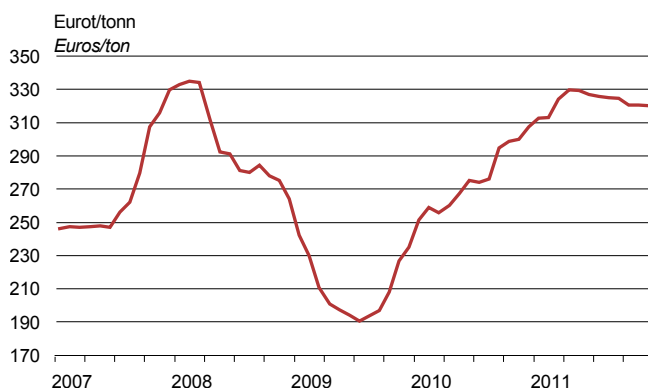
^a Esialgsed andmed

^a Preliminary data

Kui võrrelda viimase viie aasta piima kokkuostuhindu, võib märgata väga suuri kõikumisi. 2007. aastal suurenes piima kokkuostuhind oluliselt kuni 2008. aasta I kvartalini (joonis 2). Seejärel algas järsk langus, mis kestis 2009. aasta juulini, mil piima kokkuostuhind oli erakordselt madal – 191 eurot/tonn. Kui 2007. aastal oli piima keskmine kokkuostuhind 269 eurot/tonn ja 2008. aastal 296 eurot/tonn, siis 2009. aasta keskmiseks kokkuostuhinnaks kujunes ainult 210 eurot/tonn. Alates 2009. aasta augustist on piima kokkuostuhind tõusutrendis. 2010. aastal oli keskmine hind võrreldes 2009. aastaga juba kolmandiku võrra kõrgem – 277 eurot/tonn ning 2011. aastal oli keskmine hind veel 17% kõrgem – 323 eurot/tonn. Piima kokkuostuhind oli kõige kõrgem vahetult enne langusperioodi ehk 2008. aasta veebruaris – 335 eurot/tonn. Järgnenud hinnalanguse põhjustas majanduskriis ning välisturgudel järsult vähenenud nõudluse tõttu tekkinud "piimauputus" koduturul. Ka pole 2011. aasta kokkuostuhinnad enneolematult kõrged, sest 2008. aasta alguses oli kokkuostuhind veel kõrgem. Samas on vaadeldud aastatest 2011. olnud kuude lõikes kõige stabiilsemate kokkuostuhindadega aasta, mis peaks ka piimatootjatele jätkamiseks kindlust sisendama.

Joonis 2. Piima kokkuostuhind, 2007–2011

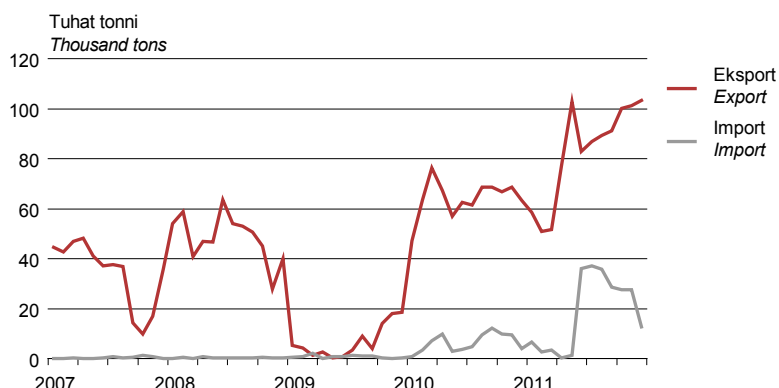
Figure 2. Purchase price of milk, 2007–2011

Piima eksport ja import tooraineks

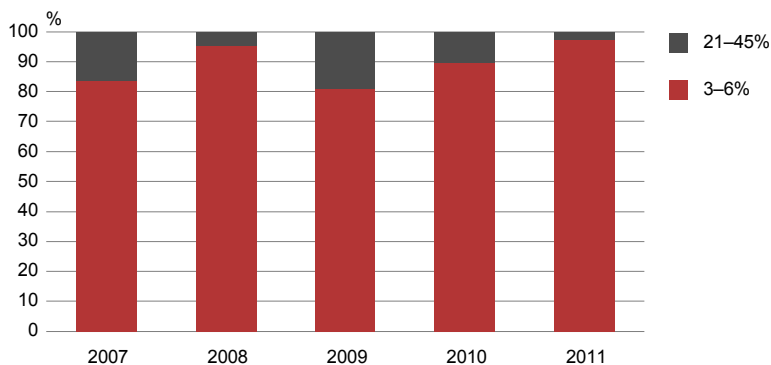
Piima ja koore tooraineks impordi ja ekspordi juures on arvestatud tehinguid suuremate pakenditega kui kohe tarbimiseks mõeldud kuni kaheliitrise netomahuga kontaktpakendid. Arvestatud on piima, mille rasvasisaldus on üle 1% massist. Piima ja koore ekspordi ja impordi klassifitseerimise aluseks on kombineeritud nomenklatuur (KN).

2011. eksporditi tooraineks ligi 100 000 tonni piima ja koort (joonis 3), mis moodustas piimatööstuste ja piima kokkuostjate kokkuostetud piimast 16% ning on 4% enam kui 2010. aastal. Aastatel 2007–2009 eksporditi kokkuostetud piima tunduvalt vähem. 2009. aastal sügavaima majanduskriisi ajal langes piima väljavedu madalaimale tasemele ning eksporditud piima ja koore kogus vähenes võrreldes 2008. aastaga seitse korda ehk oli 12 korda madalam kui 2011. aastal. Samuti ületas 2009. aasta kevadel import ekspordi, mis on vaadeldud aastate jooksul erakordne. Kuna välisturgudel Eesti piima järele nõudlust ei olnud, langes ka piima kokkuostuhind kodumaisel turul, nagu eespool juba ka kirjeldatud.

Joonis 3. Piima ja koore eksport ning import tooraineiks, 2007–2011
Figure 3. Export and import of milk and cream as a raw product, 2007–2011

Kui aastatel 2007–2010 eksporditi piima ja koort peamiselt Lätisse, siis 2011. aastaks oli Läti osatähtsus kahanenud vaid 10%-le. Ülekaalukalt suurim osa piimast ja koorest (88%) eksporditi 2011. aastal Leetu. Leedu osatähtsus piimatoodete ekspordis on vaadeldud perioodil järk-järgult suurenenud. Eurostati andmed näitavad, et Leedu on leidnud oma toorpiimale turu Poolas ning asendanud kodumaise piima odavama Eesti ja Läti importpiimaga.

Viimase viie aasta jooksul on valdava osa tooraineiks eksporditavast piimast ja koorest moodustanud piim rasvasisaldusega 3–6% massist ehk toorpiim (joonis 4). Vähem on eksporditud koort rasvasisaldusega 21–45% ja väga vähesel määral ka koort rasvasisaldusega 6–21%.

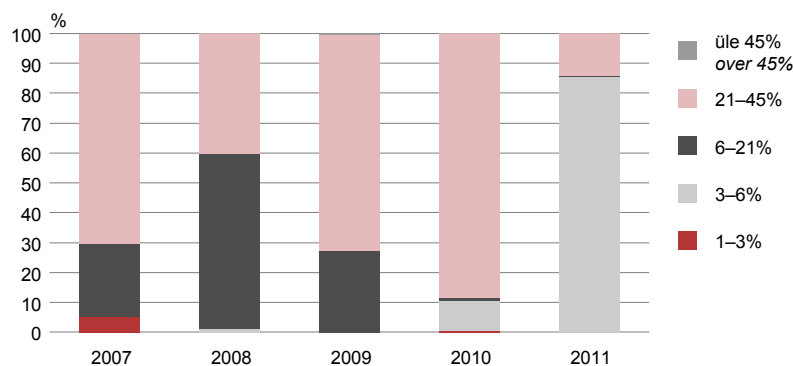
Joonis 4. Piima ja koore eksport tooraineiks kaubagrupi osatähtsuse järgi, 2007–2011
Figure 4. Export of milk and cream as a raw product by percentage of commodity group, 2007–2011

Tooraineiks imporditi piima ja koort aastatel 2007–2009 alla 1000 tonni aastas, seega oli import peaaegu olematu võrreldes ekspordiga. 2010. aastal kasvas import võrreldes 2009. aastaga üheksa korda ning 2011. aasta import oli samuti eelneva aasta omast kolm korda suurem. 2011. aastal imporditi ligi 22 000 tonni piima ja koort ehk koguliselt viis korda vähem kui eksporditi. 2010. aastal suurenes 3–6%-lise rasvasisaldusega toorpiima varem peaaegu olematu import eelkõige Lätist ning 21–45%-lise rasvasisaldusega koore import eelkõige Leedust, lisandus ka import Saksamaalt ja Hollandist. Samas on alates 2010. aastast oluliselt vähenenud 6–21%-lise rasvasisaldusega koore import Prantsusmaalt.

Kui 2007. aastal pärines 70% tooraineks imporditud piimast ja koorest Leedust, siis 2011. aastaks oli Leedu osatähtsus impordis vähenenud 5%-ni. Samas on Läti osatähtsus kasvanud 12%-st 2007. aastal 86%-ni 2011. aastal ning sealt imporditakse peamiselt 3–6%-list piima. Tuginedes Eurostati andmetele ei ole Läti vahetanud Eestisse (ja ka Leetu) eksporditavat toorpiima odavama importpiima vastu. Samuti ei ole vaadeldud perioodil toimunud olulisi muutusi Läti piimatoodangus, mistõttu võib arvata, et Lätis toodetakse lihtsalt rohkem piima, kui on omamine vajadus. Märgatavalt suurenes 2011. aastal vaid 21–45% koore import Saksamaalt Läti, kuigi kogused ei ole mahult suured. Vahepealsetel aastatel toodi Prantsusmaalt ja Saksamaalt küllaltki palju koort sisse ka Eestisse. Nii oli 2008. aastal Prantsusmaa osatähtsus kogu piima ja koore impordis Eestisse 55% ning Saksamaa osatähtsus 2010. aastal 47%.

Joonis 5. Piima ja koore import tooraineks kaubagrupi osatähtsuse järgi, 2007–2011

Figure 5. Import of milk and cream as a raw product by percentage of commodity group, 2007–2011

2011. aastal moodustas piim rasvasisaldusega 3–6% massist kõige suurema osa (86%) tooraineks imporditud piimast ja koorest (joonis 5). Samas aastatel 2007–2010 imporditi ülekaalukalt kõige enam 21–45%-lise rasvasisaldusega koort. Imporditakse ka väikeses koguses 1–3%-list piima ehk lõssi, seejuures 1–3%-list piima ei ekspordita.

Piimatoodete tootmine

Piimast tehtud toodete arvestusse ei ole topeltarvestuse vältimiseks haaratud vahetooteid, mida kasutatakse teistes Eesti piimatöötlemisettevõtetes muude piimatoodete valmistamiseks, vaid arvestatakse ainult piimatooted tootmisväliseks tarnimiseks. Seetõttu lähevad arvesse tooted, mis on tehtud piimast või lõssist, aga mitte näiteks piimapulbrist, mis on juba ise piimatood.

Tabel 2. Piimatoodete tootmine, 2007–2011

Table 2. Production of milk products, 2007–2011
(tuhat tonni – thousand tons)

	2007	2008	2009	2010	2011	
Joogipiim	82,7	81,9	88,7	93,9	89,3	Drinking milk
Koor	30,8	26,9	27,9	32,6	27,5	Cream
Hapendatud piim	36,1	35,5	37,5	42,3	41,9	Acidified milk
Koorepulber, täispiima ja madala rasvasisaldusega piima pulber	x	x	x	x	x	Cream milk powder, whole milk powder and partly skimmed-milk powder
Lõssipulber	x	x	x	4,1	x	Skimmed-milk powder
Või ja muud piimarasvatooted (82%-lise või ekvivalentina)	6,8	7	7,7	6	6,5	Butter and other yellow fat dairy products (in 82% butter equivalent)
või, rasvasisaldusega 80% – <90%	5,2	5,9	7,1	5,6	6,4	butter, milk fat content 80% – <90%
või, rasvasisaldusega alla 80%	1,5	1	0,4	0,2	x	butter, milk fat content less than 80%
Juust, k.a kohupiim (värske juust)	31,8	35,7	37,1	38,4	40,6	Cheese, incl. cottage cheese (fresh cheese)
kohupiim (värske juust)	15,8	14	14,1	16,3	17,8	cottage cheese (fresh cheese)

2011. aastal toodeti lõpptarbijale 89 300 tonni joogipiima, mis on 8% enam kui 2007. aastal (tabel 2). Järjest enam on suurenenud hapendatud piima (sh jogurt) toodang: 2011. aastal toodeti seda 41 900 tonni ehk 16% enam kui 2007. aastal. Suurenenud on ka juustutoodang (sh kohupiim): 2011. aastal toodeti seda 40 600 tonni ehk üle veerandi võrra rohkem kui aastal 2007. Koort toodeti 27 500 tonni ehk 16% vähem kui 2010. aastal. Võid ja muid piimarasvatoteid toodeti 6400 tonni, mis on küll üle kümnendiku rohkem kui 2010. aastal, kuid üldjoontes võib võitootmist vaadeldud aastate jooksul siiski stabiilseks pidada.

Kokkuvõte

Alates eelmise sajandi üheksakümnendatest aastatest on piimalehmade arv Eestis pidevalt vähenenud ning vähenes 1000 looma võrra ka 2011. aastal võrreldes 2010. aastaga. Piimalehmade tootlikkus aga kasvas ning tänu sellele kasvas ligi 3% ka piima kogutoodang, mis oli 2011. aastal esialgsel andmetel 694 800 tonni. Keskmise piimatoodang oli teist aastat järjest üle 7000 kilogrammi lehma kohta. 2011. aastal oli see näitaja 7136 kilogrammi ehk 136 kilogrammi rohkem kui 2010. aastal.

2011. aastal ostsid piimatööstusettevõtted ja piima kokkuostjad Eesti põllumajandustootjatelt kokku 642 300 tonni piima, mis moodustab 92% kogu piimatoodangust. Piimatööstustele realiseeritud piima kogus on viimasel kolmel aastal püsinud üle 90%, varasematel aastatel olnud aga alla 90% kogutoodangust. Kui aastatel 2007–2009 kuulus kokkuostetud piimast eliitsorti 53% ning kõrgemasse sorti 44–45%, siis 2010. ja 2011. aastal olid vastavad näitajad 60% ja 38%. Kokkuostetud piima keskmine rasvasisaldus oli 2011. aastal 4% ning valgusisaldus 3,4%.

Pärast sügava majanduskriisi perioodi 2009. aastal, kui piima keskmine kokkuostuhind langes välisurgude puudumise tõttu 191 euronit tonnist, on hind edaspidi järjest tõusnud. 2011. aastal oli piima keskmine kokkuostuhind juba 323 eurot/tonn. Sellele vaatamata jäi aasta lõpuks kriisieelne hinnatase saavutamata. Kuid see-eest püsisid kokkuostuhinnad 2011. aastal kuude lõikes stabiilsed.

2011. aastal eksporditi tooraineks ehk suuremates kui kaheliitrites pakendites ligi 100 000 tonni piima ja koort, mis moodustas piimatööstuste kokkuostetud piimast 16%. 2011. aastal eksporditi suurim osa piimast ja koorest (88%) Leetu, kelle osatähtsus ekspordis on vaadeldud aastate

jooksul järk-järgult suurenenud. Sama aja jooksul on ülekaalukalt suurima osa tooraineaks eksporditavas piimas ja koore moodustanud piim rasvasisaldusega 3–6% massist.

2011. aastal imporditi ligi 22 000 tonni piima ja koort ehk koguseliselt viis korda vähem kui eksporditi. Suurem osa sellest (86%) imporditi Lätist, kusjuures peamine impordiartikkel oli 3–6%-line piim. Kui 2011. aastal moodustaski piim rasvasisaldusega 3–6% massist kõige suurema osa (86%) tooraineaks imporditud piimast ja koorest, siis aastatel 2007–2010 oli selleks ülekaalukalt 21–45%-lise rasvasisaldusega koor.

2011. aastal toodeti Eestis lõpptarbijale 89 300 tonni joogipiima ehk 5% vähem kui 2010. aastal, kuid ligi kümnendiku rohkem kui 2007. aastal. Järjest enam on suurenenud hapendatud piima (sh jogurt) ja juustu (sh kohupiim) toodang. Võid ja muid piimarasvatoteid toodeti 2011. aastal 6400 tonni ning nende toodete maht on olnud viie aasta jooksul kõige stabiilsem. Koore toodang vähenes 2011. aastal võrreldes eelneva aastaga 16% ning oli 27 500 tonni.

Metoodika

Andmeid piima kokkuostu ja kasutamise kohta kogutakse igakuise aruandega "Piima kokkuost ja kasutamine".

Andmeid piima kokkuostu ja kasutamise ning tootmiseks kasutatud täispiima, lõssi ja piimarasva kohta kogutakse iga-aastase aruandega "Tööstus- ja piimatooted".

Kasutatakse kõikset vaatlust ning andmeid ei laiendata. Vaatlus hõlmab ettevõtteid, kelle põhitegevusala on Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) järgi 105 – piimatoodete tootmine.

Kuigi 2011. aasta lõpu seisuga oli Veterinaar- ja Toiduamet tunnustanud 40 piimakäitlemis-ettevõtet, tegeles piima kokkuostuga neist vaid 25. Vaadeldud perioodil oli piima kokkuostuga tegelevaid ettevõtteid kõige rohkem 2009. aastal – 40.

Eesti põllumajandustootjatelt kokku ostetud piima maksumus arvestatakse kokkuostuhinnas ilma käibemaksuta.

Aruandega kogutakse andmeid piimatoodete kohta, mis on valmistatud värskest lehmapiimast, lõssist või vadakust tootmisväliseks tarnimiseks. Vältimaks topeltarvestust ei võeta arvesse Eesti piimatööstusettevõtetes teiste toodete valmistamiseks kasutatavaid vahetoteid ega alltöövõtu korras valmistatud tooteid.

Oluline osa andmetest on kogutud Statistikaameti elektroonilises andmete edastamise keskkonnas eSTAT.

Andmed on avaldatud statistika andmebaasis ning taskuteatmikis "Põllumajandus arvudes".

Kasutatud mõisted

Hapendatud piim – piimatood, mille pH on 3,8–5,5. Hõlmab jogurtit, joogijogurtit, maitsestatud jogurtit, kuumtöödeldud fermenteeritud piima ja muid tooteid; *bifiduse* juuretiskultuuridel põhinevaid või neid sisaldavaid tooteid; lisaainetega või ilma nendeta hapendatud piima, mis sisaldab suhkrut ja/või magusaineid.

Joogipiim – lisaaineteta toorpiim (piim, mida ei ole kuumutatud üle 40 °C või mis ei ole läbinud ühtki samaväärse toimega töötlust), täispiim (kuumtöödeldud piim, mille normaliseeritud rasvasisaldus on vähemalt 3,5%), madala rasvasisaldusega piim (kuumtöödeldud piim, mille rasvasisaldus on üle 0,5% ja alla 3,5%) ja lõss (kuumtöödeldud piim, mille rasvasisaldus on kuni 0,5%), ka vitamiinilisanditega piim. Vahetult tarbimiseks ette nähtud piim, mis on üldjuhul pakendatud kuni kaheliitrisesse pakendisse.

Juust – värske või laagerdatud (pool)tahke toode, mis on saadud piima, lõssi, madala rasvasisaldusega piima, koore, vadakukoore või petipiima või nende kombinatsiooni kalgendamisel laabiga või muude asjakohaste kalgendusainetega, ja selle tulemusel saadud

vadaku osalisel eraldamisel (k.a taimerasva sisaldav juustulaadne toode). Hõlmab lehmapiimast valmistatud juustu.

Kohupiim (värsk juust) – hapendatud piimast valmistatud toode, millest on nõrutades või surudes eraldatud suur osa vadakust ning milles võib kuni 30 massiprotsenti olla suhkrut ja puuviljalisandeid. Hõlmab kohupiima (v.a pulbrina), kodujuustu, toorjuustu, kohukest, *mozzarella* ja vadakujuustu (valmistatud kontsentreeritud vadakust, millele on lisatud piima või piimarasva).

Koor – töödeldud koor piimatööstuse väliseks kasutamiseks (toiduks, tooraineiks, šokolaadi, jäätise jms tootmiseks). Hõlmab ka kuumtöödeldud, hapendatud, kartongpakendis või konserveeritud koort.

Koorepulber – piimapulber, mille piimarasvasisaldus on vähemalt 42 massiprotsenti.

Kuumtöötlemine – pastöriseerimine, steriliseerimine või kõrgkuumutamine.

Kõrgkuumutatud piim – piim, mis on valmistatud lühiajalisel katkematul kõrgel temperatuuril (vähemalt 1 sekundi jooksul vähemalt 135 °C juures) kuumutamisel.

Löss – kuumtöödeldud piim, mille rasvasisaldus on kuni 0,5%.

Lössipulber – piimapulber, mille piimarasvasisaldus on kuni 1,5 massiprotsenti.

Piimatoodete tootmine – värskest lehmapiimast või lõssist valmistatud piimatoodete tootmine tootmisväliseks tarnimiseks. Topeltarvestuse vältimiseks ei võeta arvesse Eesti piimatöötlemisettevõtetes teiste toodete valmistamiseks kasutatavaid vahetooteid.

Põllumajandustootja – juriidiline või füüsiline isik või isikute rühm, kelle ettevõtte asub Eestis ja kelle tegevusala on põllumajandus.

Täispiim – kuumtöödeldud piim, mille normaliseeritud rasvasisaldus on vähemalt 3,5%.

Täispiimapulber – piimapulber, mille piimarasvasisaldus on vähemalt 26 massiprotsenti ja alla 42 massiprotsendi.

Toorpiim – piim, mida ei ole kuumutatud üle 40 °C või mis ei ole läbinud ühtki samaväärse toimega töötlust.

Vadak – juustu või kaseiini valmistamisel tekkiv kõrvalsaadus. Vedel vadak sisaldab naturaalseid koostisaineid (keskmiselt 4,8 massiprotsenti laktoosi, 0,8 massiprotsenti valku ja 0,2 massiprotsenti rasva), mis jäävad alles, kui piimast on eemaldatud kaseiin ja suurem osa rasva.

Või ja muud piimarasvatooted (82%-lise või ekvivalendina), sel hulgas:

- või (piimarasvasisaldus on vähemalt 80%, kuid alla 90%, veesisaldus kuni 16% ja rasvata piimakuivaine sisaldus kuni 2%. Hõlmab ka väikeses koguses maitsetaimi, vürtse, lõhnaaineid jms sisaldavat võid, kui tootel on säilinud võile iseloomulikud omadused);
- naturaalne või (valmistatud pastöriseeritud koorest, mille piimarasvasisaldus on vähemalt 80%, kuid alla 90%, veesisaldus kuni 16% ja rasvata kuivaine sisaldus kuni 2%);
- taastatud või (valmistatud võiõlist, rasvata piima kuivekstraktist ja veest);
- vadakuvõi (valmistatud vadakukoorest või vadakukoore ja koore segust);
- sulatatud või (või, mille piimarasvasisaldus on üle 85 massiprotsendi. Hõlmab peale sulatatud või ka muud samalaadset veetustatud võid, mida tuntakse näiteks veetustatud või, veevaba või, võiõli, piimarasva ja kontsentreeritud või nime all);
- võiõli (valmistatakse vee ja rasvata kuivekstrakti eraldamisel piimast, koorest või võist ning mille piimarasvasisaldus on vähemalt 99,3 massiprotsenti ja veesisaldus kuni 0,5 massiprotsenti);
- muud või ekvivalendina väljendatud piimarasvatooted (v.a võideks ja võidel).